

Фінансова безпека вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи

Подзігун С.М., к.е.н., доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Бурхливий розвиток інформаційних технологій та засобів телекомунікації, інтеграція освіти, науки і виробництва, залежність країни від процесів, що відбуваються у світі та необхідність їх дослідження і адаптації, з одного боку, і жорстка конкуренція між ВНЗ, з іншого, – потребують зміни пріоритетів розвитку наукової та освітньої сфер. Реформування системи освіти, яка є одним з основоположних факторів становлення України як сучасної демократичної європейської держави, її адаптація до умов сьогодення є актуальним завданням у реалізації стратегічних цілей держави в напрямі забезпечення високого рівня конкурентоспроможності економіки України, економічного зростання та сталого розвитку [1].

Рівень розвитку освітньої системи країни є одним з ключових індикаторів, за яким визначається індекс глобальної конкурентоспроможності, а фінансові вкладення в освіту є найважливішими інвестиціями в людський капітал.

В сучасних умовах важливе значення повинно відводитися фінансово-економічній складовій, зважаючи на низку факторів, основними з яких є: трансформаційні процеси, які відбуваються в системі сучасної освіти; скорочення бюджетного фінансування вищої освіти, що вимагає від ВНЗ постійного пошуку інших джерел залучення фінансових ресурсів для свого стабільного розвитку і є визначальною умовою високого рівня конкурентоспроможності.

Зазначимо, що якість та конкурентоспроможність освітніх послуг, забезпечення ефективності реформ у вищій школі вимагає достатності обсягів фінансування, а також залежить від оптимальності складу і структури

джерел фінансування, форм та методів, які при цьому використовуються. Проте, домінуючим джерелом сьогодні залишаються кошти державного і місцевих бюджетів, оскільки саме державі належить пріоритет у формуванні, реалізації та модернізації освітньої політики відповідно до вимог сучасності.

До факторів, які визначають особливості фінансування національних ВНЗ, слід віднести такі: організаційно-правова форма управління та форма власності, рівень ВВП, розміри доходів населення, податкове законодавство, спосіб формування державного бюджету, обсяги державного замовлення на підготовку фахівців, тип і рівень акредитації ВНЗ, попит на освітні послуги, обсяги прийому студентів-контрактників, спонсорської допомоги, рівень конкурентоспроможності ВНЗ [3].

Для порівняння: обсяг видатків на освіту до ВВП в окремих країнах з ринковою економікою становить від 3,6 до 5,8 %, зокрема, в Японії – 3,6, Німеччині – 4,8, США – 5,6, Франції – 5,8, у Бельгії та Фінляндії відповідно по 6,3; понад 7 в Ісландії, Норвегії та Швеції.

Співвідношення між бюджетним і не бюджетним фінансуванням освіти залежить від дії великої кількості чинників, а саме: темпів економічного розвитку, наявності бюджетних ресурсів за адекватної державної політики у сфері освіти, форми власності вищого навчального закладу та ефективності керівництва ним [3].

Слід відзначити, що брак фінансування системи освіти викликає безліч не лише економічних, а й соціальних проблем. До таких проблем можна віднести: заборгованість по соціальних виплатах та комунальних послугах, ослабленість системи державного кредитування студентів, припинення фінансування програм покращення житлових умов науково-педагогічних працівників, недостатній обсяг фінансування наукової сфери, гальмування інноваційних програм розвитку освітньої системи. Крім того, необхідність збереження та розвитку матеріальної та навчально-методичної бази зумовлює залежність навчальних закладів від коштів, які надходять як плата за

навчання студентів-контрактників, що негативно позначається на якості підготовки фахівців та, як наслідок, конкурентоспроможності ВНЗ [1].

Іншим важливим індикатором розвитку освітньої системи та забезпечення її конкурентоспроможності є динаміка показника інвестицій в освітню сферу, особливо зважаючи на те, що Україна обрала модель розвитку економіки, заснованої на знаннях. Частка інвестицій в освіту стабільно тримається на рівні 1% від загального їх обсягу, що, враховуючи загальний стан освітньої сфери в Україні, не можна вважати достатнім показником.

Результатом співпраці вітчизняних ВНЗ з потенційними роботодавцями та іноземними вищими навчальними закладами є значне підвищення якості освітніх послуг та залучення додаткових фінансових ресурсів, що робить вітчизняні ВНЗ більш конкурентоспроможними не тільки на внутрішньому ринку освітніх послуг, але й на зовнішньому, підвищує їх потенціал.

Міжнародний досвід свідчить, що в умовах, коли за рахунок бюджетних коштів забезпечується право на освіту обмеженої категорії громадян (визнаних такими, що потребують державної підтримки), фізичні особи як основні споживачі освітніх послуг, не маючи достатніх доходів і заощаджень, залучають довгострокові кредитні ресурси [2]. Тим самим освітнє кредитування сприяє підтримці платоспроможного попиту на освітні послуги та забезпеченню доступності освіти.

В сучасних умовах, коли Україна, як і більшість країн світу, визнала пріоритетом формування нового постіндустріального типу суспільства, характерною рисою якого є створення нової моделі економіки – економіки знань, освіта стає одним із ключових факторів економічного зростання та сталого розвитку держави. Для вирішення завдань, які сьогодні ставить перед системою вищої освіти, потребується суттєве зростання обсягу фінансування освіти. Це дозволить забезпечити динамічний розвиток освітньої галузі, стимулюватиме процеси комерціалізації знань, сприятиме посиленню ринкових позицій державних ВНЗ, зростанню їх

конкурентоспроможності, оскільки лише за наявності надійних та стабільних джерел фінансування освіта виконуватиме свою місію щодо розвитку людського потенціалу країни.

Список використаних джерел:

1. Лошенко І. Інструменти формування конкурентоспроможності ВНЗ // І.Р. Лошенко, А.Іванченко // І. Лошенко / Матеріали наук. конф. // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://intkonf.org/ktn-loshenyuk-ir-ivanchenko-a-instrumenti-formuvannya-konkurentospromozhnosti-vnz/>

2. Лазарев В.А. Конкурентоспособность вуза как объект управления: [монографія] / В.А.Лазарев, С.А. Мохначев. – М.: Пригородные вести, 2003. – 374 с.

3. Андреева О. Отличительные черты, определяющие конкурентоспособность ВУЗов // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.megaport-nn.ru/content/articles/19157/>